

Werkplan Zilveren weken

Mentorprogramma voor de
eerste 6 schoolweken na de
kerstvakantie

Inleiding

Iedere docent weet hoe belangrijk groepsvorming is. In de periode direct na de kerstvakantie kan het soms lijken alsof de hele groepsdynamiek veranderd is. Werk aan de winkel om de sfeer in de groep te verbeteren en de (sociale) veiligheid te waarborgen.

In een positieve groep zullen leerlingen/studenten beter leren, elkaar steunen en helpen én respectvol met elkaar en met jou als docent omgaan. Een groep moet daarin begeleid worden en de regie daarin ligt bij de docent. Naast regels en duidelijke afspraken is het belangrijk om werkvormen in te zetten die de focus leggen op positiviteit. Juist in die periode na de kerstvakantie.

Om grip op de groep te krijgen is het belangrijk om te weten welke werkvormen en spellen in welke periode geschikt zijn om in te zetten. Soms is een leuke actieve werkvorm geschikt om een goede sfeer in de groep te krijgen. Maar wanneer je die inzet in deze periode kan diezelfde werkvorm een averechts effect hebben. Werkvormen die competitief zijn kunnen halverwege het schooljaar goed werken om studenten/leerlingen te motiveren maar direct na de kerstvakantie kan competitie de groepsdynamiek negatief beïnvloeden.

De dynamiek in een groep verloopt vaak gefaseerd zoals bij de start van het schooljaar. Een groep start met verkennen, daarna zullen leerlingen/studenten onderzoeken of gelijkgestemden nog altijd bij hen passen, onderzoeken wat er eventueel veranderd is in de groep. Daarna volgt de fase waarin duidelijk wordt of de (on)geschreven regels nog gelden in de groep en worden de (machts-)verhoudingen opnieuw bepaald. Dan is de groep gevormd en zal er een evenwicht ontstaan, een status quo. Toch blijft in deze periode ook steeds een 'onderwater' programma actief. De groep blijft in beweging tot de groep in de laatste fase ontbonden gaat worden waarbij er ruimte moet geboden worden voor afscheid nemen.

Als je als leraar deze fasen kent, en met gepaste werkvormen en interventies kan inspelen op verloop ervan, is het mogelijk om het groepsproces te ondersteunen en richting te geven en een motiverend, sociaal veilig, positief klassenklimaat te creëren. De fasen van groepsvorming zijn echter maar een indicatie. Op het moment dat er een wijziging is in de groepssamenstelling zal het proces doorbroken worden en weer opnieuw beginnen. Ook na ingrijpende gebeurtenissen zal de groep weer veranderen. Na de kerstvakantie: de zogenoemde Zilveren Weken zullen de fasen gedeeltelijk opnieuw doorlopen worden.

De laatste kolom in het schema is leeg: vul hier de activiteiten, werkvormen en lessen in die je tijdens de Zilveren Weken wil inzetten. Voor inspiratie kun je kijken op www.kiereso.nl/werkvorm. Benieuwd naar het werkplan Gouden Weken? Zie: www.kiereso.nl/werkplan-gouden-weken/

Fasen in het groepsproces

- Forming
oriëntatiefase waarin wordt kennism gemaakt
- Storming
waarin de machtsverhoudingen worden vastgesteld
- Norming
Waarin (on)geschreven regels duidelijk worden
- Performing
Waarin de groep min of meer stabiel is
- Adjourning/ Performing
De groep neemt afscheid van elkaar

De 'stormingfase' kan in een groep zorgen voor onrust en onveiligheid. Het is de kunst om met de juiste werkvormen en interventies de 'norming'fase in tijd naar voren te halen.

Wanneer de verhoudingen duidelijk zijn en de normen bepaald zal de 'stormingfase' minder heftig verlopen

Na de kerstvakantie doorloopt een groep vaak dezelfde fasen. Omdat ze elkaar al kennen zal deze fase sneller verlopen.

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 1
<p>1. Her-formeren</p> <p>oriënteren week 0-1</p>	<p>De groep lijkt rustig en wacht af.</p> <p>Studenten/leerlingen vinden een nieuwe start in de groep spannend.</p> <p>Studenten/leerlingen zijn veel met zichzelf bezig en hoe ze overkomen op anderen</p> <p>Er is behoefte aan structuur, duidelijkheid en veiligheid</p> <p>Studenten/leerlingen hebben de basisbehoefte om bij de groep te horen en stellen zich de volgende vragen:</p> <p>Zijn de voorwaarden om erbij te horen hetzelfde als voor de vakantie?</p> <p>Wie is wel/niet lid van de groep?</p> <p>Zijn (sub)groepjes veranderd?</p> <p>Kan/mag ik mezelf zijn</p> <p>Welk gedrag wordt wel/niet geaccepteerd?</p>	<p>Stel studenten/leerlingen gerust: iedereen is een beetje onzeker wanneer ze elkaar lang niet gezien hebben</p> <p>Zorg ervoor dat de groep elkaar de ruimte geeft om elkaar opnieuw of op een andere manier te leren kennen. Wees open, empathisch, warm en functioneel</p> <p>Zorg voor een kort individueel gesprekje met elke mentor-student/leerling.</p> <p>Schep duidelijkheid: studenten/leerlingen weten dan wat ze kunnen verwachten</p> <p>Wees zichtbaar en benaderbaar</p> <p>Maak (heel kort) aantekeningen na ieder contactmoment over wat je opvalt</p> <p>Stel je opnieuw direct op als leider van de groep: pak de regie</p>	<p>Start je lessen niet meteen met je vak maar met vragen naar hoe het gaat met de klas</p> <p>Blijf bouwen aan de relatie</p> <p>Geef opnieuw duidelijkheid over wat leerlingen/studenten kunnen verwachten van jou en van het vak</p> <p>Bouw Energizers en werkvormen in die naast vak-gerelateerd zijn ook de groepsvorming positief beïnvloeden</p> <p>Neem de leiding/pak de regie</p> <p>Sta bij binnenkomst aan de deur</p> <p>Geef opvallendheden door aan de mentor</p>	<p>Start met werkvormen om terug te kijken op afgelopen periode en werkvormen die vooruitkijken naar de rest van het schooljaar.</p> <p>Gebruik werkvormen die inzetten op opnieuw of op een andere manier kennismaken</p> <p>Zet in deze fase géén werkvormen in die in wat voor vorm ook competitief zijn. Dit kan onderlinge wedijver versterken.</p> <p>Gebruik werkvormen die studenten/leerlingen aan elkaar binden. Hou het daarbij licht en snij niet meteen pittige onderwerpen aan..</p>	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 2
<p>2. Re-Norming</p> <p>Normen evalueren en opnieuw bekrachtigen week 2</p>	<p>De normen en waarden van de groep worden geconsolideerd.</p> <p>Regels geven richting en zorgen voor veiligheid Geschreven én ongeschreven regels worden opnieuw vastgesteld</p> <p>Gedragsverwachtingen worden bepaald: - De wijze waarop leerlingen/studenten met elkaar en de docent omgaan - De manier van communiceren - Wat normaal gevonden wordt - De motivatie van leerlingen/studenten - Het al dan niet dezelfde doelen nastreven</p>	<p>Je bent als mentor het positieve voorbeeld, het rolmodel</p> <p>Blijf ervoor zorgen dat waarden en normen van informele leiders in de groep niet richtinggevend worden</p> <p>Evalueer samen met de groep de positief geformuleerde gedragsregels die je met de klas eerder hebt opgesteld</p> <p>Geef het juiste voorbeeld van positieve groepsnormen (respect, veiligheid, positief communiceren en samenwerken)</p> <p>Sta bij binnenkomst aan de deur</p> <p>Houd contact met ouders waar nuttig en nodig</p>	<p>Je bent als leraar het positieve voorbeeld, het rolmodel</p> <p>Formuleer met leerling/studenten opnieuw de gedragsregels voor jouw vak</p> <p>Bespreek wederzijdse verwachtingen</p> <p>Geef het juiste voorbeeld van positieve groepsnormen (respect, veiligheid, positief communiceren en samenwerken)</p> <p>Sta bij binnenkomst aan de deur</p> <p>Zie echt elke student/leerling</p> <p>Blijf opvallendheden doorgeven aan de mentor</p>	<p>Gebruik werkvormen die inzetten op hernieuwde kennismaking.</p> <p>Zet werkvormen in die het groepsgevoel versterken</p> <p>Kies werkvormen waarbij leerlingen/studenten helder en concreet doelen formuleren voor de tweede helft van het schooljaar</p> <p>Gebruik een werkvorm die leerlingen/studenten laat ervaren en bewust maakt van de kracht van de groep tegen ongewenst gedrag</p> <p>Zet ook in deze fase géén werkvormen in die in wat voor vorm ook competitief zijn. Dit kan namelijk onderlinge wedijver versterken</p>	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 3
<p>3. Storming</p> <p>presenteren week 3</p>	<p>Eerder een ik-gevoel dan een wij-gevoel</p> <p>Er ontstaat een nieuwe rangorde/hiërarchie</p> <p>Rolverdeling in leiders en volgers. Een sociale strijd op verbaal, fysiek en digitaal vlak om een plaatsje te veroveren</p> <p>Gezagsverhoudingen zullen weer botsen: conflicten.</p> <p>De mentor is de formele leider maar in de groep staan opnieuw ook informele leiders op</p> <p>Een sociale informele leider heeft een positieve invloed op de groep. Een negatieve leider kan het gezag van de docent ondermijnen. Er kan een negatief pedagogisch klimaat ontstaan met probleemgedrag en b.v. pesten als gevolg</p>	<p>Als formele leider zal de mentor moeten ingrijpen bij een gezagscrisis en de regie stevig in de hand houden</p> <p>Geef structuur en duidelijkheid en straal vertrouwen uit</p> <p>Verwijs wanneer nodig naar de eerder gemaakte afspraken en hou leerlingen/studenten aan de, samen met hen, opgestelde gedragsregels</p> <p>Praat conflicten uit en neem een meer coachende rol aan</p> <p>Zorg dat leerlingen/studenten zich gehoord en gezien voelen</p> <p>Heb extra aandacht voor leerlingen/studenten die sociaal gezien buiten de boot (dreigen te) vallen</p> <p>Bespreek waar nuttig en nodig de groepsdynamiek/individuele leerlingen/studenten met collega's</p> <p>Betrek waar nodig ouders</p>	<p>Blijf Energizers en werkvormen inbouwen die naast vak-gerelateerd zijn ook de groepsvorming positief beïnvloeden</p> <p>Behoud de leiding/pak de regie</p> <p>Geef structuur en duidelijkheid</p> <p>Zorg dat leerlingen/studenten zich gehoord en gezien voelen</p> <p>Herinner leerlingen/studenten aan eerder gemaakte afspraken</p> <p>Sta bij binnenkomst aan de deur</p> <p>Blijf opvallendheden doorgeven aan de mentor</p>	<p>Kies werkvormen die het groepsgevoel versterken</p> <p>Kies een werkvorm die begrip voor diversiteit versterkt, leer leerlingen/studenten omgaan met verschillen</p> <p>Gebruik een werkvorm die leerlingen/studenten laat ervaren en bewust maakt van de kracht van de groep tegen ongewenst gedrag</p> <p>Zet werkvormen in die leerlingen/studenten bewust maken van groepsdruk</p> <p>Zet ook in deze fase géén werkvormen in die in wat voor vorm ook competitief zijn. Dit kan namelijk onderlinge wedijver versterken</p>	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 4-24
<p>4. Performing</p> <p>presteren</p> <p>week 4 – 24</p>	<p>De groepsrollen staan vast. De onderlinge verhoudingen zijn in balans en er heerst basisrust</p> <p>Er is betrokkenheid op elkaar, er is cohesie. Geen individuen maar teamspelers</p> <p>De groep is klaar om aan het werk te gaan</p> <p>Bij een negatieve groep: nu aan de bel trekken en hulp inschakelen: niet wachten tot het vanzelf beter zal gaan</p> <p>De groep is vrij stabiel maar een vakantie, een ingrijpende gebeurtenis of de komst van een nieuwe leerling/student kunnen het groepsproces verstoren</p>	<p>Heb zicht op de verschillende rollen in de groep en de effecten daarvan</p> <p>Heb oog voor de sfeer en blijf investeren in positieve groepsvorming.</p> <p>Monitor de groepsprocessen en hou het eventuele 'onderwaterprogramma' van de groep en de ongeschreven regels in de gaten</p> <p>Informeel naar de groep bij collega's</p> <p>Bespreek eventuele zorg over leerlingen/studenten met de zorgcoördinator</p> <p>Besteed aandacht aan competentie en autonomie.</p> <p>Heb aandacht voor medezeggenschap in de leerlingen/studentenraad en MR (medezeggenschapsraad). Ook ouders kunnen zich kandidaat stellen</p> <p>Betrek ouders waar mogelijk: nodig ze uit voor presentaties, demonstraties en open lessen</p>	<p>Bespreek eventuele zorg over de groep en/of individuele leerlingen/studenten met de mentor</p> <p>Sta bij binnenkomst aan de deur</p> <p>Blijf Energizers en werkvormen inbouwen die naast vak-gerelateerd zijn ook de groepsvorming positief beïnvloeden</p> <p>Behoud de leiding/pak de regie</p> <p>Geef structuur en duidelijkheid</p> <p>Geef opvallendheden door aan de mentor. Ook wanneer het goed gaat met een klas is dat prettig om te horen voor de mentor</p>	<p>Vanaf deze fase kunnen werkvormen ingezet worden die competitief zijn. Het kan nu de motivatie een boost geven</p> <p>Gebruik werkvormen die die het groepsgevoel en de sociale veiligheid versterken. Werk actief aan pestpreventie</p> <p>Gebruik werkvormen die de autonomie en gevoel van competentie versterken.</p> <p>Kies werkvormen die onderlinge samenwerking vereisen en samenwerkingsvaardigheden versterken</p> <p>Gebruik na de meivakantie werkvormen om helder en concreet doelen formuleren voor het laatste stukje schooljaar</p>	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 24-28
<p>5. Adjourning/ Performing</p> <p>evalueren week 24-28</p>	<p>De groep gaat uit elkaar en houdt op te bestaan</p> <p>Fase verloopt soms onrustig: er zijn ruzietjes en vervelende situaties. De groep lijkt zich niet meer aan afspraken te willen houden</p> <p>De groep bereidt zich voor op het afscheid: als de groep toch al niet meer leuk is wordt afscheid nemen gemakkelijker</p> <p>Soms gaat een groep ook overdreven aan elkaar hangen en gaan extra veel met elkaar afspreken. Het afscheid wordt moeilijk gevonden</p>	<p>Begeleid ook deze laatste fase zorgvuldig. Geef ruimte aan alle uiteenlopende gevoelens maar weet ook te relativieren</p> <p>Reflecteer met de groep op het jaar, kijk terug op de positieve ontwikkelingen</p> <p>Kijk ook samen met studenten/leerlingen vooruit naar het nieuwe schooljaar</p> <p>Zorg voor een 'warme' overdracht</p> <p>Faciliteer de jaarafsluiting</p> <p>Zorg voor een passend afscheid en organiseer dit samen met leerlingen/studenten</p>	<p>Reflecteer met de groep op het jaar, kijk terug op de positieve ontwikkelingen</p> <p>Kijk ook samen met studenten/leerlingen vooruit naar het nieuwe schooljaar</p> <p>Neem op passende wijze afscheid</p>	<p>Zet reflectieve werkvormen in die vooral terugblikken op alles wat prettig was en goed gegaan is</p> <p>Zaken die niet goed gegaan zijn mogen ook wel genoemd worden maar sluit altijd af met positiviteit</p> <p>Gebruik werkvormen die vooruitblikken en doelen stellen voor volgend jaar</p>	

Gebruikte literatuur en bronnen

- Bakker, M., & Mijland, I. (2009). *Handboek positieve groepsvorming*. Oirschot: Quirijn.
- Engelen R, v. (2022). *De groepscode*. Huizen: Pica.
- Overveld, K. (2015). *Groepsplan gedrag in het voortgezet onderwijs*. Huizen: Pica.
- Reijnen.L (2018) Groepsvorming en sociale veiligheid
- Remmerswaal, J. (1995). *Handboek groepsdynamica Nelissen*. Barneveld.

Met dank aan Bregje van Goethem en Bart de Wijs